

Tư tưởng Hồ Chí Minh về trách nhiệm đạo đức của nhà giáo

Lê Thị Ngọc Hoa¹

¹ Trường Đại học Kinh tế, Đại học Đà Nẵng.
Email: hoaltn@due.edu.vn

Nhận ngày 10 tháng 7 năm 2017. Chấp nhận đăng ngày 25 tháng 10 năm 2017.

Tóm tắt: Hồ Chí Minh luôn luôn đề cao vai trò của các nhà giáo đối với xã hội. Theo Hồ Chí Minh, đội ngũ nhà giáo đóng vai trò quyết định tới sự nghiệp giáo dục bởi họ là những người có trách nhiệm đào tạo, bồi dưỡng cho thế hệ trẻ những phẩm chất cao quý và năng lực sáng tạo phù hợp với sự phát triển và tiến bộ xã hội. Vì vậy, đội ngũ nhà giáo cần không ngừng trau dồi về tài năng và phẩm chất đạo đức. Tư tưởng Hồ Chí Minh về đạo đức nhà giáo có nội dung sâu sắc và cần tiếp tục được làm sáng tỏ hơn nữa, đặc biệt trong bối cảnh hiện nay.

Từ khoá: Đạo đức nhà giáo, tư tưởng Hồ Chí Minh, giáo dục.

Phân loại ngành: Triết học

Abstract: The late President Ho Chi Minh always attached important to the role of teachers in society. According to him, teachers play a decisive role in education because they bear the responsibility of training and nurturing young people with noble qualities and creativity which are in conformity with the social development and progress. Therefore, teachers should incessantly sharpen their talent and improve their ethics. Ho Chi Minh's thought of teachers' ethics has a profound content and needs to be further clearly apprehended, especially in the present context.

Keywords: Teachers' ethics, Ho Chi Minh's thought, education.

Subject classification: Philosophy

1. Mở đầu

Trong quá trình hoạt động cách mạng, Hồ Chí Minh đặc biệt quan tâm tới công tác giáo dục. Tư tưởng của Người về giáo dục được xây dựng trên những cơ sở của chủ

nghĩa Mác - Lênin, tinh hoa văn hóa giáo dục của dân tộc và nhân loại. Đã có nhiều công trình nghiên cứu tư tưởng của Hồ Chí Minh về đạo đức nói chung và đạo đức của nhà giáo nói riêng. Bài viết này góp phần hệ thống hoá tư tưởng của Hồ Chí Minh về trách nhiệm đạo đức của nhà giáo.

2. Tư tưởng Hồ Chí Minh về trách nhiệm của nhà giáo đối với Tổ quốc và nhân dân

Theo Hồ Chí Minh, phẩm chất quan trọng đầu tiên của nhà giáo là trách nhiệm đối với Tổ quốc và nhân dân. Trong buổi nói chuyện với thầy giáo, cô giáo lớp nghiên cứu chính trị khóa I, Trường Đại học Nhân dân, Người căn dặn: “Chân lý là cái gì có lợi cho Tổ quốc, cho nhân dân. Cái gì trái với lợi ích của Tổ quốc, của nhân dân tức là không phải chân lý. Ra sức phụng sự Tổ quốc, phục vụ nhân dân - tức là phục tùng chân lý” [10, t.3, tr.303]. Người cho rằng, có dân là có tất cả, mục đích của Đảng là phụng sự nhân dân, làm đầy tớ cho nhân dân trước khi làm thầy của nhân dân. Cụ thể Người viết: “Trước hết phải ra sức tẩy sạch ảnh hưởng giáo dục nô dịch của thực dân còn sót lại, như: Thái độ thờ ơ đối với xã hội, xa rời đời sống lao động và đấu tranh của nhân dân; học để lấy bằng cấp, dạy theo lối nhồi sọ. Và cần xây dựng tư tưởng: dạy và học để phục vụ Tổ quốc, phục vụ nhân dân. Nhà trường phải gắn liền với thực tế của nước nhà, với đời sống của nhân dân. Thầy giáo và học trò, tùy hoàn cảnh và khả năng, cần tham gia những công tác xã hội, ích nước lợi dân” [8, t.8, tr.80-81]. Nhiệm vụ của các giáo viên là rất quan trọng và thâm lắng, chỉ thực sự có tinh thần phục vụ Tổ quốc gắn liền với phục vụ nhân dân thì nhà giáo mới hết lòng với trách nhiệm cao cả này. Về điều này, Người viết: “Không có cán bộ không làm được. Không có giáo dục, không có cán bộ thì cũng không nói gì đến kinh tế văn hoá. Trong việc đào tạo cán bộ, giáo dục là bước đầu. Tuy không có gì đột xuất, nhưng rất vẻ vang. Không có tượng đồng bia đá, không có gì là oanh liệt,

nhưng làm tròn nhiệm vụ là anh hùng, anh hùng tập thể” [8, t.8, tr.80-81].

Giáo dục thế hệ trẻ là vun trồng, chăm sóc, bồi dưỡng, đào tạo cho đời sau những con người, lớp người khoẻ khoắn, cả về thể chất và tinh thần để phục vụ nhân dân, phục vụ Tổ quốc. “Trồng người” đòi hỏi sự bền bỉ hơn, tốn nhiều công sức hơn, đồng thời cái mà người ta thu hoạch được từ công việc trồng người không phải là ngày một, ngày hai, mà gắn liền với sự tồn vong, phát triển của cả một dân tộc, qua nhiều thế hệ. Chính vì thế, Hồ Chí Minh cho rằng: “Vì lợi ích mười năm thì phải trồng cây, vì lợi ích trăm năm thì phải trồng người. Chúng ta phải đào tạo ra những công dân tốt và cán bộ tốt cho nước nhà. Nhân dân, Đảng, Chính phủ giao các nhiệm vụ đào tạo thế hệ tương lai cho các cô, các chú. Đó là một trách nhiệm nặng nề, nhưng rất vẻ vang. Mong mọi người phải cố gắng làm tròn nhiệm vụ [8, t.9, tr.222], “Giáo dục phải phục vụ đường lối chính trị của Đảng và Chính phủ, gắn liền với sản xuất và đời sống của nhân dân” [8, t.10, tr.190].

Nhà giáo là người truyền cảm hứng cho thế hệ trẻ, hết lòng phụng sự Tổ quốc, hết lòng phụng sự nhân dân để học sinh noi theo. Quan điểm này được Hồ Chí Minh đề cập trong bài nói tại Hội nghị Tổng kết Phong trào thi đua “dạy tốt, học tốt” của ngành giáo dục phổ thông và sư phạm, Người viết: “Nội dung giáo dục cần chú trọng hơn nữa về mặt đức dục. Dạy cho các cháu đạo đức cách mạng, biết yêu Tổ quốc, yêu chủ nghĩa xã hội, yêu khoa học, yêu lao động và người lao động, thật thà, dũng cảm, sẵn sàng tham gia lao động và bảo vệ Tổ quốc” [8, t.11, tr.615]. Trong Thư gửi các cán bộ, cô giáo, thầy giáo, công nhân viên, học sinh, sinh viên nhân dịp bắt đầu năm học mới, Người căn dặn: “Thầy và trò phải luôn luôn nâng cao tính

thần yêu Tổ quốc, yêu chủ nghĩa xã hội, tăng cường tình cảm cách mạng đối với công nông, tuyệt đối trung thành với sự nghiệp cách mạng, triệt để tin tưởng vào sự lãnh đạo của Đảng, sẵn sàng nhận bất kỳ nhiệm vụ nào mà Đảng và nhân dân giao cho” [8, t.12, tr.403-404]. Hồ Chí Minh cũng nêu rõ mục đích của giáo dục (trong Thư gửi giáo sư và sinh viên trường dự bị đại học ở Thanh Hoá) như sau: “Các thầy giáo có nhiệm vụ nặng nề và vẻ vang là đào tạo cán bộ cho dân tộc. Vậy giáo dục cần nhằm vào mục đích là thật thà phụng sự nhân dân. Các cháu thì học tập cần gắn liền với thực hành để mai sau thực hiện mục đích cao quý: thật thà phụng sự nhân dân” [8, t.6, tr.467]. Giáo dục thế hệ trẻ, chính là kiến tạo tương lai, vì vậy Người trông mong vào đội ngũ nhà giáo sẽ đào tạo nên những chủ nhân tương lai của đất nước. Cụ thể, Người viết: “Sau 80 năm giời nô lệ làm cho nước nhà bị yếu hèn, ngày nay chúng ta cần phải xây dựng lại cơ đồ mà tổ tiên đã để lại cho chúng ta, làm sao cho chúng ta theo kịp các nước khác trên hoàn cầu. Trong công cuộc kiến thiết đó, nước nhà trông mong chờ đợi ở các em rất nhiều. Non sông Việt Nam có trở nên tươi đẹp hay không, dân tộc Việt Nam có bước tới đài vinh quang để sánh vai với các cường quốc năm châu được hay không, chính là nhờ một phần lớn ở công học tập của các em” [8, t.4, tr.32-33], “Giáo dục là chính, nhưng đối với những kẻ ngoan cố không chịu sửa đổi thì chính quyền phải dùng phép luật. Phép luật là phép luật của nhân dân, dùng để ngăn cản những hành động có hại cho nhân dân, để bảo vệ lợi ích chung của đại đa số nhân dân” [8, t.7, tr.453].

Hồ Chí Minh quan niệm rằng, người cách mạng nói chung và nhà giáo nói riêng phải có phẩm chất cần, kiệm, liêm, chính.

Biểu hiện rõ nhất những phẩm chất này của nhà giáo là dù khó khăn gian khổ đến đâu cũng phải thi đua dạy tốt. Sự nghiệp trồng người không hề bằng phẳng, dễ dàng mà đầy khó khăn, gian khổ. Nhà giáo cần tiết kiệm sức lao động và thời gian. Sự nghiệp xây dựng đất nước của chúng ta còn nhiều khó khăn, thử thách, điều này đòi hỏi thế hệ ngày nay đặc biệt là thế hệ trẻ cần ra sức nỗ lực học tập, rèn luyện đạo đức, ra sức tiết kiệm để làm giàu cho Tổ quốc. Tiết kiệm không phải là những chuyện xa xôi, mà đó chính là những hành động, việc làm hàng ngày như tiết kiệm nước, giấy, điện... Về điều này, Người viết: “Phải cần kiệm xây dựng nhà trường, 8 vạn thầy giáo và hơn 3 triệu học sinh của ta là một lực lượng lớn, nếu khéo tổ chức lao động sản xuất cho thích hợp ở nhà trường, ở hợp tác xã và gia đình, thì có thể làm ra nhiều của cải cho xã hội” [8, t.11, tr.614-616], “Nước ta còn nghèo. Muốn sung sướng thì phải có tinh thần tự lực cánh sinh, cần cù lao động. Phải cố gắng sản xuất. Lao động là nghĩa vụ thiêng liêng, là nguồn sống, nguồn hạnh phúc của chúng ta. Trong xã hội ta, không có nghề nào thấp kém, chỉ những kẻ lười biếng, ỷ lại mới đáng xấu hổ” [8, t.10, tr.309-316]. “Cần nêu cao tinh thần tự lực cánh sinh, cần kiệm xây dựng nhà trường, thực hiện tốt phương châm nhà trường gắn chặt với xã hội” [8, t.11, tr.614].

3. Tư tưởng Hồ Chí Minh về trách nhiệm của nhà giáo đối với đồng nghiệp

Hồ Chí Minh đã nhiều lần khẳng định sức mạnh của khối đại đoàn kết thống nhất và coi đây là nhân tố quyết định thắng lợi của cách mạng Việt Nam. Trong môi trường sư phạm, Người hiểu rất rõ giá trị của sự đoàn

kết. Đoàn kết sẽ tạo ra bầu không khí vui vẻ thoải mái, kích thích sự khám phá, sáng tạo trong giảng dạy và nghiên cứu; đồng thời sẽ tạo ra môi trường thi đua lành mạnh, phát huy được khả năng của cá nhân và sức mạnh của tập thể, cống hiến cho sự nghiệp giáo dục. Người luôn giáo dục tinh thần đoàn kết trong đội ngũ thầy giáo, cô giáo. Trong bài nói chuyện tại Trường Đại học Sư phạm Hà Nội, Hồ Chí Minh nhấn mạnh rằng, tinh thần đoàn kết không phải là chỉ biết hô khẩu hiệu mà đó phải là những việc làm thiết thực, Người viết: “Đoàn kết thật sự, giữa thầy và thầy, giữa thầy và trò, giữa trò và trò, giữa cán bộ và công nhân. Toàn thể nhà trường phải đoàn kết thành một khối, đoàn kết phải thật sự trăm phần trăm chứ không phải chỉ là đoàn kết miệng” [8, t.11, tr.331-332].

Trong giáo dục, sự đoàn kết giữa các thầy, cô giáo sẽ tạo nên một sức mạnh to lớn, tạo nên một môi trường sư phạm lành mạnh, ai cũng ra sức nỗ lực phấn đấu vì mục tiêu chung. Đội ngũ nhà giáo trong sạch, đoàn kết, giúp nhau cùng tiến bộ sẽ tạo nên hiệu ứng tốt đối với học sinh, đối với toàn xã hội. Vì vậy, theo Người, đoàn kết trong môi trường giáo dục phải hiểu theo nghĩa rộng tức là cần có sự phối hợp giữa nhà trường và xã hội, Người viết: “Giáo dục là sự nghiệp của quần chúng. Cần phải phát huy đầy đủ dân chủ xã hội chủ nghĩa, xây dựng quan hệ thật tốt, đoàn kết thật chặt chẽ giữa thầy và thầy, giữa thầy và trò, giữa học trò với nhau, giữa cán bộ các cấp, giữa nhà trường và nhân dân để hoàn thành thắng lợi nhiệm vụ đó” [8, t.12, tr.402-404]. Hồ Chí Minh động viên các thầy, cô giáo trẻ chấp nhận khó khăn, gian khổ dạy học ở những vùng sâu, vùng xa góp phần công sức của mình trong sự nghiệp giáo dục chung, Người viết: “Hiện

nay, có mấy trăm cô giáo, thầy giáo thanh niên xung phong đi miền núi, để đưa cái hiểu biết văn hóa lên cho đồng bào miền rẻo cao... Một cháu gái là giáo viên lên đây, không biết tiếng nói và chưa hiểu phong tục tập quán của địa phương. Không có trường và không có học trò. Xóm này cách xóm kia rất xa, đi lại khó khăn. Cháu gái ấy đã nói rằng: Đảng và nhà trường đã phái lên đây, thì mình quyết phải làm tròn nhiệm vụ” [8, t.11, tr.330].

Trong đội ngũ nhà giáo, người đi trước hướng dẫn tận tình thế hệ đi sau, người trẻ thì sẵn sàng xông pha những nơi khó khăn, gian khổ, thầy thi đua dạy tốt, trò thi đua học tốt, tinh thần đoàn kết, tương trợ lẫn nhau chắc chắn sẽ lan tỏa tới các em học sinh, tới toàn thể xã hội. Đó cũng là mong muốn của Người. Cụ thể Người viết: “Trong phong trào toàn dân thi đua, chắc rằng ở trường cũng thi đua. Thầy thi đua dạy, trò thi đua học. Thầy và trò thật thà đoàn kết và dùng cách dân chủ (thật thà tự phê bình và phê bình) để giúp nhau tiến bộ mạnh, tiến bộ mãi” [8, t.6, tr.467].

4. Tư tưởng Hồ Chí Minh về trách nhiệm của nhà giáo đối với học sinh

Hồ Chí Minh luôn yêu cầu cao đối với nghề dạy học. Người cho rằng, sản phẩm của “trồng người” là tạo ra con người của thế hệ tương lai, do đó không được phép làm ra “phế phẩm”. Một người cán bộ, một công nhân tôi có thể làm hỏng một vài sản phẩm, vài công trình, nhưng một người giáo viên tôi có thể làm hỏng cả một thế hệ, đó là hậu quả khôn lường mà cả xã hội phải gánh chịu.

Người đánh giá cao sự đóng góp, hi sinh thầm lặng của các nhà giáo, Người viết:

“Thầy cũng như trò, cán bộ cũng như nhân viên, phải thật thà yêu nghề mình. Có gì về vang hơn là nghề đào tạo những thế hệ sau này tích cực góp phần xây dựng chủ nghĩa xã hội và chủ nghĩa cộng sản? Người thầy giáo tốt - thầy giáo xứng đáng là thầy giáo - là người về vang nhất. Dù là tên tuổi không đăng trên báo, không được thưởng huân chương, song những người thầy giáo tốt là những anh hùng vô danh” [8, t.11, tr.329-332], “Những người dạy học phải có trách nhiệm xã hội, phải yêu nghề, mến trẻ, người đi dạy học không chỉ vì đồng lương mà phải vì cái tâm với nghề, luôn sáng tạo, hoàn thiện mình để chung sức vì sự phát triển của toàn Ngành” [14].

Hồ Chí Minh cho rằng, nhà giáo cần nâng cao năng lực chuyên môn, đáp ứng yêu cầu nghề nghiệp, nâng cao tinh thần trách nhiệm, yêu thương học sinh như con em ruột của mình, không thiên vị. Nhà giáo cần thực hiện trước hết những điều mình dạy học trò. Muốn cho học sinh có đức thì giáo viên phải có đức, phải gương mẫu. Về điều này, Người viết: “Trước hết phải dạy trẻ yêu Tổ quốc, yêu lao động, yêu đồng bào và yêu chủ nghĩa xã hội... Trẻ em như cái gương trong sáng, thầy tốt thì ảnh hưởng tốt, thầy xấu thì ảnh hưởng xấu, cho nên phải chú ý giáo dục chính trị tư tưởng trước, chính thầy giáo, cô giáo cũng phải tiến bộ về tư tưởng” [8, t.9, tr.492].

Một người thầy tốt là một tấm gương sáng cho học sinh noi theo để trở thành người có ích cho gia đình, xã hội. Ngược lại, một người thầy tồi có thể gây ảnh hưởng xấu tới nhân cách của học sinh. Ngoài đức và tài, Hồ Chí Minh còn rất quan tâm đến phương pháp nêu gương của giáo viên. Người cho rằng, một tấm gương sống còn có giá trị hơn 100 bài diễn văn tuyên truyền; tấm gương nhà giáo có tác dụng

giáo dục học sinh rất lớn; được nhà giáo tốt là được cả một thế hệ; thầy tốt thì ảnh hưởng tốt, thầy xấu thì ảnh hưởng xấu; một tấm gương sáng của người thầy sẽ có cả một thế hệ noi theo; ngược lại một hành vi xấu của người thầy có thể làm mất niềm tin cả một lớp người. Vì thế, Người căn dặn: “Công tác giáo viên và mẫu giáo có khác nhau, nhưng cùng chung một mục đích đào tạo những người công dân tốt, cán bộ tốt cho Tổ quốc, cho chủ nghĩa xã hội. Điều trước tiên là dạy các cháu về đạo đức. Anh chị em giáo viên và mẫu giáo cần luôn luôn gương mẫu về đạo đức để các cháu noi theo” [8, t.9, tr.509].

5. Kết luận

Hiện nay, đội ngũ giáo viên ở nước ta vẫn còn nhiều yếu kém. Chất lượng giáo viên chưa tương xứng với bằng cấp đào tạo, chưa theo kịp yêu cầu đổi mới giáo dục. Một bộ phận nhà giáo vẫn chưa thoát khỏi phương pháp dạy học cũ, chưa nhạy bén và thích ứng với những tình huống và sự biến đổi phức tạp của giáo dục trong từng địa phương, từng cấp học. Một bộ phận nhà giáo còn yếu về kỹ năng sư phạm, phương pháp giảng dạy; chưa thực sự thay đổi cách dạy theo hướng dạy cho người học biết cách học (mà vẫn nặng về dạy kiến thức cho người học); chưa chú trọng việc giáo dục nhân cách, giáo dục kỹ năng sống theo nếp sống có văn hóa cho học sinh.

Để nâng cao chất lượng của đội ngũ giáo viên đáp ứng yêu cầu của thời kỳ đổi mới, đẩy mạnh công nghiệp hoá, hiện đại hoá và hội nhập quốc tế, hơn ai hết mỗi giáo viên cần thấm nhuần sâu sắc hơn nữa tư tưởng của Hồ Chí Minh về đạo đức nhà giáo, từ đó vận dụng sáng tạo tư tưởng của Người,

làm theo tư tưởng và tấm gương đạo đức của Người. Tư tưởng Hồ Chí Minh về đạo đức nhà giáo có nhiều nội dung sâu sắc. Mặc dù đã có nhiều công trình nghiên cứu về chủ đề này nhưng chúng ta vẫn cần phải tiếp tục làm sáng tỏ hơn giá trị trong tư tưởng của Hồ Chí Minh về đạo đức nhà giáo.

Tài liệu tham khảo

- [1] Hoàng Anh (Chủ biên) (2013), *Tư tưởng Hồ Chí Minh về giáo dục và vận dụng vào đào tạo đại học hiện nay*, Nxb Chính trị quốc gia, Hà Nội.
- [2] Phạm Văn Đồng (1986), *Mấy vấn đề về văn hóa giáo dục*, Nxb Sự thật, Hà Nội.
- [3] Phạm Minh Hạc (2011), *Triết lý giáo dục thế giới và Việt Nam*, Nxb Chính trị quốc gia, Hà Nội.
- [4] *Hồ Chủ tịch bàn về công tác giáo dục*, Nxb Giáo dục, Hà Nội, 1962.
- [5] Nguyễn Bá Hùng (2008), “Vận dụng tư tưởng Hồ Chí Minh về đạo đức nhà giáo trong đào tạo giáo viên trong quân đội hiện nay”, *Tạp chí Giáo dục*, số 190.
- [6] Dương Văn Khoa (2017), “Một số quan điểm của Hồ Chí Minh về giáo dục và đào tạo - những giá trị cho đổi mới giáo dục ở Việt Nam hiện nay”, *Tạp chí Giáo dục*, số 414.
- [7] Phan Ngọc Liên (Chủ biên) (2008), *Tư tưởng Hồ Chí Minh về giáo dục*, Nxb Từ điển bách khoa, Hà Nội, 2013.
- [8] Hồ Chí Minh (1996), *Toàn tập*, Nxb Chính trị quốc gia, Hà Nội.
- [9] *Nghị quyết số 29-NQ/TW, ngày 4/11/2013, Hội nghị lần thứ tám Ban Chấp hành Trung ương Đảng (khóa XI) về đổi mới căn bản, toàn diện giáo dục và đào tạo*, Hà Nội.
- [10] *Những lời kêu gọi của Hồ Chủ tịch*, t.1, t.2, t.3, Nxb Sự thật, Hà Nội, 1958.
- [11] Trần Dân Tiên (1976), *Những mẩu chuyện về đời hoạt động của Hồ Chủ tịch*, Nxb Sự thật, Hà Nội.
- [12] <http://www.nhandan.com.vn/cuoituan/thoi-su-chinh-tri/item/20345502-.html>
- [13] <http://www.tuyengiao.vn/Home/giaoduc/64717/Nha-giao-va-can-bo-quan-ly-giao-duc-thuc-trang-va-giai-phap>
- [14] <http://www.baomoi.com/gs-vs-pham-minh-hac-doi-moi-giao-duc-bat-dau-tu-yeu-to-cong-voi/c/22482933.epi>